

ENUTi Uudised 2/2000

Sisukord

- Toimetajalt
- Euroopa Liidu võrdõiguslikkuse poliitika / Jacqueline de Groot
- Võrdõiguslikkuse olemus: üks vaade sugupooleküsimumustele /Jean-Jacques Subrenat
- Pariteedi küsimus prantsuse õiguslikus kontekstis / Eric Millard
- Eesti naised ja Euroopa Sotsiaalharta / Eda Sepp
- Eesti ühinemine sotsiaalharta ja sellest tulenevad ülesanded / Siiri Oviir
- Meeste ja naiste palkade erinevused / Petra Lantz de Bernardis
- Võrdõiguslikkus ja tõenduskoorem/ Gunilla Edelstam
- Vanemapuhkus / Peter Andersen Hove
- Naiste võimalused tööturul / Reet Laja
- Pereelu ja vanemate õigused pärast lahutust: olukord Eestis / Ingegerd Municio
- Naiste roll aitamaks kaasa integratsioonile Eesti ühiskonnas / Katrin Saks
- Konverentsi kokkuvõte / Reet Laja
- ENUT andis hea soojendusdresi / Liisa Pakosta
- Muud sündmused
- Tulevikuplaanid

Toimetajalt

See number sisaldab põhiliselt infot märtsis ENUTi poolt korraldatud konverentsi "Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena" kohta, kus tervitussõnad ütlesid Euroopa Liidu suursaadik Tallinnas hr. Arhi Palosuo ja Prantsuse suursaadik hr. Jean-Jacques Subrenat. Saadik Palosuo mainis ära Eesti majanduslikud edusammud ning märkis, et taoline progress sugupoolte võrdõiguslikkuse alal, mille suunas ENUT saab kaasa aidata, vajab tähelepanu EL liikmestaatuse nõuetele vastamiseks. Suursaadik Subrenat märkmed on avaldatud selles väljaandes.

Konverentsi tähelepanuväärseks tulemuseks on Euroopa Sotsiaalharta ratifitseerimine Riigikogu poolt. Enne konverentsi poolt valitsusele ja Riigikogu liikmetele saadetud petitsiooni võrdõiguslikkusesse puutuvaid harta artikleid arvustati, mitte ei aktsepteeritud.

Euroopa Liidu võrdõiguslikkuse poliitika

Jacqueline de Groot, Euroopa Naiste Lobby

Euroopa Nõukogu sotsiaalharta ei ole seaduslikult siduv. Selle heakskiitmine tähendaks moraalset kohustust hartas sisalduvate artiklite elluviimiseks. EL Põhiliste Õiguste hartal on väga erinev mõju. Euroopa tsiviilühiskond nõuab selle saamist liidu lepingu

osaks ja hiljem ka konstitutsiooni osaks. See saaks olema seaduslikult siduv ja osaks “*acquis communautaire*”-st. Kandidaatriigid peavad liitu astumiseks *acquis communautaire* omaks võtma. EL harta saab sisaldama tsiviil-, poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi õigusi ning valitsused saavad olema kohustatud rakendama meetmeid nende täideviimiseks. Kõik need õigused on jagamatud. Euroopa Kohuse kompetentsis saab olema seaduse jõudu omavate kohtuotsuste tegemine. Need õigused sobivad kokku põhiseaduslike õigustega nagu on määratletud mitmete rahvusvaheliste instrumentidega, kaasa arvatud Euroopa Nõukogu Sotsiaalharta alates 1996.a. Seega oleks sotsiaalharta ratifitseerimine tubli samm edasi.

Kõik see algas Rooma lepingu (1957) artikliga 119, mis kinnitab “võrdse tasu võrdse töö eest”. Euroopa Liidu rajajad ei olnud nii palju mures mitte võrdõiguslikkuse pärast kui ebavõrdse võistluse pärast maade, kus palgad oli kõrged peamiselt meestööjõu tõttu ja maade, kus palgad olid madalamad suure hulga töötavate naiste tõttu, vahel. Naised mõistsid artikli 119 kasulikkust, kui 1965.a. Euroopa Kohus tegi otsuse naisstreikijate kasuks. Kuigi palju suurema kvalifikatsiooniga kui mehed, said naised Herstal in Licge (Belgia) relvatehases vähem palka kui kvalifitseerimata mehed. Kohus otsustas ka SABENA stjuardessi kasuks diskrimineerimisjuhtumis. Lennuliini stjuardess oli kohustatud pensionile minema 40. eluaasta vanuses ja sellega seoses ei võimaldatud talle meeskonna jaoks planeeritud suurt pensioni.

Kohtuotsustele põhinedes saavutasid naised kaheksa direktiivi, mis määrasid võrdse töö eest võrdse palga (1975.a. Amsterdami Lepingus sai sellest “võrdse väärtusega töö eest”), võrdse juurdepääsu tööle, haridusele ja koolitusele, töötingimustele ja edutamisele. Teine direktiiv tunnustab positiivse tegevuse vajalikkust ning meeste ja naiste vahelisi erinevusi seoses emadusega. Kolmas ja neljas direktiiv puudutavad võrdsust ravikindlustuses. Siis tulid direktiivid võrdõiguslikkuse kohta valdkondades nagu eraettevõtlus, emaduse kaitse, vanemapuhkus ning väga raske võit tõenduskoormuse ümberpööramiseks. Direktiivide rakendamine on viinud Euroopa Kohtuni, kus on tehtud olulisi juriidilisi otsuseid. Seadusandlus ja kohtuotsused võimaldasid Euroopa Komisjonil võtta vastu poliitikaid positiivse tegevuse, kaudse diskrimineerimise, soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise, töölevõtu juhtnööride, otsustusprotsessidele juurdepääsu, tööalaste kohustuste ja pereelu ühendamise kohta.

Amsterdami Leping näeb võrdõiguslikkust kogukonna ühe lõppeesmärgina. See on olnud suur samm edasi, kuna kogukonnal on ainult kompetentsid, millest liikmesriigid nõustuvad loobuma selle kasuks. Näiteks kuni Maastrichti Lepinguni võis pöörduda ainult majandusalaste küsimuste poole ja seetõttu oli naistevastane vägivald piiratud ainult vägivaldiga tööpaigal. Praegu on loodud tähtsaid programme koduvägivalda, naistega kauplemise ja prostitutsiooni vastu. On loodud institutsioonilised aparaadid, mis kannavad kohustusi võrdõiguslikkuse suhtes: komisjoni liikmete erigrupp, võrdsete võimaluste üksus Euroopa Komisjonis ja Naiste Õiguste Komitee Euroopa Parlamendis neist peamised. Tegevusi jälgivad programmid fikseerivad eesmärgid ja viisid, kuidas järgmise viie aastaga nendeni jõuda. Oleme neljanda Tegevusprogrammi lõpus ja viies on arutlusel.

Viimaste aastate jooksul on meie demokraatias toimunud suurejooneline areng. Oleme liikumas representatiivsest demokraatiast osalusdemokraatiasse. Kodanike dialog, enamuses liikmesriikides paralleelne juba kehtiva sotsiaalse dialogiga, kaasab

kodanikke otsustusprotsessi ja nende ühiskonna halduse monitooringusse. Järelikult organiseeruvad kodanikud läbi oma mittetulundusühingute. Põhiliste õiguste harta peaks sisaldama artiklit, mis nõuab enne otsuste tegemist konsulteerimist üldiste huvide alal töötavate NGO-dega, kui otsused mõjutavad nende tegevust.

Euroopa Naiste Lobbyga on sageli konsulteeritud võrdõiguslikkuse teemadel. Praegu nõuab organisatsioon endale vajalikke vahendeid koostööks kandidaatriikide NGO-dega, et valmistuda ette liidu laienemiseks.

On oluline, et naised osaleksid tsiviildialoogis täielikult. Peaksime arutama koos, kuidas kindlustada teie riigi ühinemist liiduga nii, et see ennistaks mõned teie kadunud õigused ja lubaks meil kõigil minna edasi võrdsema ja humaansema ühiskonna suunas.

Võrdõiguslikkuse olemus: üks vaade sugupooleküsimustele

Jean-Jacques Subrenat, Prantsuse suursaadik Eestis*

Kutse kõneleda ENUTi konverentsil Tallinnas oli teretulnud võimaluseks vaadata üle oma märkmed sugupooleküsimustes ja sõeluda läbi mõningaid isiklikke vaateid sellele temale.

Imestasin, miks oli konverentsist osavõtjate seas nii vähe mehi. Mis ka ei olnud see põhjus, mõtlesin, et on kasulik vaadata sotsiaalset reaalsust, kaasa arvatud sugupoolt, sest iga mees on poeg ja võib olla partner, abikaasa, isa, vend, onu. Ignorantsus võib seletada viimaste sajandite vägivaldset ja ebaausat käitumist, täna on aga informatsioon saadaval selliste teemade kohta nagu lahutuse raskused ja hülgamine, ebavõrdne juurdepääs haridusele või naiste hääleõiguse puudumine mõnedes maades. Kindlasti ei ole mehel võimalik isoleerida ennast maailma traagilisest reaalsusest ja teadmisest, et osa sellest puudutab peamiselt naisi.

Hiljuti toimunud ÜRO Erakorralise Naiste Õiguste Üldassambleel 5.-10.juunil 2000.a. New Yorgis toimus äge debatt sugupoole olukorrast üle maailma. Kuigi formaalsed vestlused ja lõplik deklaratsioon ei pruukinud vastata paljude delegaatide ootustele, pakkus kohtumine võimalust mõõta hiljutist progressi ning seda, mida on veel saavutada. Näiteks on kasulik märkida, et mutilatsiooni isegi ei puudutatud Mehhiko konverentsil 25 aastat tagasi, aga sel teemal räägiti 1985.a. Nairobi kohtumisel ja veel rohkem Pekingis 1995.a. Selle aeglase evolutsiooni tulemusel on mutilatsioon, mida ikka veel sooritatakse kui traditsiooni, üha enamates riikides ebaseaduslikuks kuulutatud.

Erakorralisel Üldassambleel New Yorgis olid Euroopa Liidu maade delegaadid aktiivseimate seas. See ei ole lihtsalt juhus. Sugupooleküsimused on talletatud Euroopa Liidu lepingutesse: naiste ja meeste vaheline võrdõiguslikkus (artiklid 2 ja 3), määrused kohasteks tegevusteks diskrimineerimise suhtes soo, rassi või etnilise päritolu põhjal (artikkel 13), võrdsed võimalused ja võrdne kohtlemine töölevõtmise ja elukutse küsimustes (artikkel 141). Hiljutisel Euroopa Liidu tippnõupidamisel Feiras Portugalis otsustati, et Prantsuse presidendiameti üheks peamiseks prioriteediks saab olema meeste ja naiste võrdsuse edendamine tööpaigas.

Erinevates EL maades on olukord üsna erinev. Prantsusmaa puhul tunti, et naise kohta avalikus elus tuleb toetada sobiliku seadusandlusega, kuna täna esindavad naised ainult 10% Riiklikust Assambleest, 22% omavalitsuslikest nõukogudest ja kõigest 8% on linnapead. Seadus "parité" ehk pariteedi elluviimiseks läks läbi 2000.a. mais ja sellel saab olema suur mõju Prantsusmaa poliitilisele elule: kohalikel (üle 2500 kodaniku) ja regionaalsetel valimistel peab nimekirjades olema sama palju naisi kui mehi. Üldvalimistel saavad poliitilised parteid olema kohustatud esitama võrdse arvu nais- ja meeskandidaate (vahe võib olla 2%) ning selle seaduse mittetäitmise korral järgnevad majanduslikud sanktsioonid (näiteks partei, mis esitab ainult 40% naisi, kaotaks 10% avaliku kampaania ressursidest).

Milline on Eesti-taolise, Euroopa Liitu astumiseks valmistuva riigi perspektiiv? Mulle tundub, et püüdlus alati kõrgema hariduse ja kutsehariduse poole, pidev majanduskasv, Eesti ühiskonna integreerumis- programmide järkjärguline elluviimine osutavad tasakaalukama ühiskonna poole. Ootan eelseisvat debatti, millele ENUT on juba väga kaasa aidanud.

* artiklis avaldab autor isiklikku arvamust.

Pariteedi küsimus Prantsuse õiguslikus kontekstis

Eric Millard, Toulouse ülikooli professor

Pariteedi (*parité* – võrdsus, üheväärtuslikkus pr.k.) küsimuse Prantsuse õiguslikus kontekstis võib kokku võtta järgmiselt: arvestades, et seadusesätted Prantsusmaal garanteerivad meeste ja naiste võrdsed õigused, siis kuidas reageerida selliste sätete puudulikule rakendamisele reaalsuses? Pariteet võib olla viimaseks võimaluseks mõelda soolise võrdõiguslikkuse küsimuse üle Prantsuse Revolutsiooni poolt jäetud pärandi raames. Kitsalt võetuna mõistetakse pariteedi all nõudmist õiguslikult sätestada naiste ja meeste võrdne esindatus valitsuse poliitilistes organites, näiteks parlamendis ja kohalike omavalitsuste volikogudes. Laiem käsitus nõuaks võrdsuse laiendamist kõikide, nii era- kui avalik-õiguslike ühiskondlike organite suhtes. Nõudmine asetub kompleksesse konteksti ning seondub kolme teemaga: universalistlik teooria, naisliikumised ja naiste reaalne olukord prantsuse ühiskonnas.

Õiguslik raamistik pärineb Prantsuse Revolutsioonist ning selle suveräänsust puudutavad printsiibid kehtestavad rahva jagamatuse. Sellises kontekstis ei nõuta, et poliitilised organid nagu parlament ja teised poliitilised kogud oleksid kodanikke (nende sugu, etnilisust, religiooni) esindavad, isegi kui üldine valimisõigus loomulikult eeldab representatiivsust. Katseid muuta seadust selliselt, et valitud ametnikud oleksid representatiivsed, peetakse ülaltoodud õigusliku printsiibi rikkumiseks.

Inimõiguste (otsetõlkes prantsuse keelest ka: "meeste õiguste") deklaratsioon eeldab, et igal naisel on sünnijärgselt samad õigused. Antud universalistlikku lähenemist pooldavad ka mõned naisliikumised, mille jaoks õigusliku võitluse peamine eesmärk on saavutada naiste ja meeste võrdsed õigused ja/või positiivne tegevus antud õiguslike eeliste elluviimiseks. Teiselt poolt jäävad mõningad liikumised universalistlikule teooriale oponeerides seisukohale, et mehed ja naised on erinevad ning seda erinevust

on võimalik seadustes kodifitseerida. Praktikas on aga kujunenud nii, et kui naistel ongi Prantsusmaal samad poliitilised õigused, nagu neil on olnud alates Teise maailmasõja lõpust, siis tegelikkuses need ei peegeldu. Ainult 10% Esindajatekoja liikmetest on naised (kohalike omavalitsuste tasandil on olukord parem). Hoolimata märgatavast õigusliku võrdsuse arengust töökohal ja perekonnaõiguses, on ka siin tegelik pilt sätetest erinev (erinevused palkades ja edutamisevõimalustes).

Pariteet esineb antud kontekstis positiivse tegevusena, edendamaks tõelist võrdsust meeste ja naiste vahel poliitilistes sfäärides. Vastavasisulised nõudmised sündisid feministlike liikumiste käigus üheksa- kümnendate alguses, liites universaliste ja essentsialiste ning olles naisi ühendavaks jõuks peale aastatepikkust abordi- või lahusõiguste nõudmist. Uued konstitutsioonilised ja õiguslikud sätted võeti vastu 1999. aasta juuni ja 2000. aasta alguse vahel.

Pikkade debattide tulemusena vastu võetud sätted valmistavad pettumuse. Vaidlused olid peamiselt tehnilised, keskendudes ainult legalismidele. Enamus paistab nõustuvat sellega, et pariteet on lahenduseks spetsiifilistele probleemidele, mis tekivad meeste ja naiste olukorra erinevuse mõjul Prantsuse õiguslikus kontekstis. Õiguslikud sätted on piiratud pariteedi kitsa mõistega (poliitilised organid) ning pakuvad poliitilistele parteidele mitmeid võimalusi sätete mõju vähendamiseks konkreetsetes situatsioonides.

Sellegipoolest on sätted teretulnud. Hoolimata nõrkadest õiguslikest tulemustest, ei saa mööda vaadata antud reformi psühholoogilisest mõjust prantslastele ja nende suhtumisele.

Eesti naised ja Euroopa Sotsiaalharta

Eda Sepp, Kanada Naiste Projekti juhataja Torontos

Olen jälginud Eesti sündmusi kaugelt mulle saadetud ajalehtede ja Interneti kaudu. Mulle oli vapustav uudis, et valitsuskolitsioon ei soovita Sotsiaalharta täies ulatuses ratifitseerida ja et välja jäeti just naisi ja inimõigusi puudutavad sätted – eriti nüüd, pärast 10 aastat kestnud iseseisvust kui on kiire ettevalmistustega astumaks Euroopa Liitu. Sotsiaalministri Eiki Nestori selgitus “Postimehes” (11.11.1999) oli: “Me ei tohiks võtta paabulinna-stiili ja heaks kiita seda, milleks me veel valmis ei ole” ... “Eesti saab ühineda vaid nende harta nõuetega, mida täna täita suudame või mille kohta on Riigikogu menetluses või valitsuse portfellis seadus- eelnõud”. Minister lubas, et “me viime oma elu järk-järgult hartaga vastavusse” kuid tunnistas samas, et “ilma seda ratifitseerimata ei pääse me Euroopa Liitu ega ka NATOsse ega saa kuuluda euroopalike riikide perre”.

Sotsiaalharta sätete hulgast valiku teinud ekspertide grupi liige, ametiühingute keskliidu õigusekretär Kadi Pärnits leidis, et riik võinuks olla rohkem tulevikku vaatav ja plaanitud rohkem sätteid vastu võtta, mis oleks aidanud protsessi käivitada. Ta väitis ka, et Eesti riik pole teinud ühtegi sammu mees- ja naistöötajate võrdse töötasu tagamiseks võrdse töö eest ega väärrika kohtlemise ja töösuhete parandamise alal. Pärnitsa järgi on solvavad ja negatiivsed teod sagedased ning naised saavad tööturul meestest 40% võrra vähem palka. Ühest küljest on meil ministri leebe lubadus viia elu

järk-järgult hartaga vastavusse, teisest küljest tõdemus, et midagi pole tehtud. Mida peaksime uskuma? Eriti, kui Võrdõiguslikkuse büroo on eksisteerinud juba mitu aastat Sotsiaalministeeriumi juures ja oleks loogiliselt pidanud ekspertide gruppi nõustama.

Minu meelest on huvitav, et Riigikogu pole senini ratifitseerimata jätnud muinsuskaitse ega keskkonnakaitse lepingute sätteid vaatamata sellele, et neid täita pole suudetud, aga soovitati ratifitseerimata jätta sätteid, mis puudutasid naiste võrdseid õigusi ja väärikat kohtlemist ning inimväärse elutaseme saavutamist? Arvan isiklikult, et see on solvav ja halvustav eesti naiste suhtes. See kinnitab veel kord, kui palju on veel teha inimõiguste alal. Rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimine on igal pool juba nende ajaloolistest algustest peale toimunud tulevikku vaadates ja paljut ei suudeta täiel määral veel kusagil täita. Lepingute kinnitamine tähendab ju nõustumist nende sisuga ja otsust nende järgi oma elu tulevikus seada. Sotsiaalharta sätete mitteratifitseerimine näitab, et praegusel valitsusel on teised prioriteedid.

Ennekõike on huvipakkuv, kuidas reageerisid Sotsiaalharta sätete mitteratifitseerimisele eesti naised ja nais-organisatsioonid. Postimehes sattusin nägema kahte protesteerivat lugejakirja ning Päevalehes Iivi Masso arukat artiklit. Sotsiaalharta sätete mitteratifitseerimine kajastus ajalehtedes suhteliselt vähe. Tekib küsimus, kas naised ise polnud huvitatud või boikoteeris ajakirjandus teemat patriarhaadi huvides? Torkas silma ainult ühe organisatsiooni, Eesti Naisliidu loogiliselt põhjendatud protest "Postimehes" 9. novembril ja 8. jaanuaril organisatsiooni esinaise Siiri Oviiri poolt. Naised, kes kuuluvad valitsevasse koalitsiooni (Valve Kirsipuu, Jaana Padrik jt.) ja kaitsesid tolle vaateid, igatahes vaidlesid sellele vastu.

Analüüsin neid seisukohti akadeemilise naisuuringu perspektiivist. Selle kohta on ENUTi raamatukogus palju materjali. Akadeemiline naisuuring või feministlik teooria lähtub seisukohast, et on vaja muuta patriarhaalset ühiskonnastruktuuri egalitaarseks. Sotsiaalharta võrdõiguslikkuse ja väarika, turvalise kohtlemise sätete mitteratifitseerimine viitab valitsuse tugevalt patriarhaalsele suhtumisele. Lääne feministid on ammu tuvastanud, et parteipoliitika, kus naised kuuluvad erinevatesse parteidesse, on mõjunud pidurdavalt naisi puudutavate küsimuste ja võrdsete õiguste läbiviimisel. Parteisse kuulumine, kus liikmetelt nõutakse oma parteile lojaalsust, killustab naiste hääli. On ju selge, et kõik eesti naised peaksid soovima meestega võrdset palka võrdse töö eest. Siin aga pidid koalitsiooni kuuluvad naised nõustuma patriarhaalse, naisi allasuruva seisukohaga. Siiri Oviiri hästiargumenteeritud ja loogiliselt esitatud protesti ei võetud kuuldagi, kuna see tuli opositsiooniparteisse kuuluvalt naiselt. Siin on näide lõksust, mis hoiab naisi patriarhaadi rüpes. Lääne feministid koos naisorganisatsioonidega on ammu hakanud sellest aru saama ja käitunud vastavalt. Naistevaheline koostöö naisi puudutavates küsimustes on äärmiselt oluline, sellest oleneb kõikide naiste tulevik.

Me elame ühiskonnas, kus meeste käes on võim, kus otsuseid tehakse peamiselt meeste huvides. Naised poliitikas ei tohiks nõustuda patriarhaadi reeglite järgi mängimisega, kui see on neile ja teistele naistele kahjulik. Kui on küsimuse all võrdsus ning väärikas kohtlemine, peaksid naised, kes tegelevad poliitikas teiste naiste ja ühiskonna nimel olema ühel arvamisel vaatamata parteikuuluvusest. Nad peaksid oma meessoost parteikaaslasi mõjutama ja neile olukordi selgitama, mitte nendega nõustuma. Ka koalitsiooni kuuluvad naised oleksid võinud parteidesiseselt nõuda Sotsiaalharta

täielikku ratifitseerimist. Niimoodi on läänes naised puudutavaid küsimusi läbi viidud. Eestis on pretsedent olemas kultuuriküsimustes, kui Rahandusministeerium tahtis Kultuurkapitali Riigikogu poliitilise kontrolli alla saada. Sellele ei allunud Reformierakondlasest Kultuuriminister ja teised valitsuskoalitsiooni kultuuriinimesed. Asi vaibus. Siin tuleb nimetada, et Riigikogu Sotsiaalkomisjonile saatis hiljem pöördumise Erakondade Naisühenduste nimel Reet Linnas ning protestid Riigikogule on saatnud veel Tallinna Naisliit, Põlva Naisliit, Harjumaa naisühenduste ümarlaud ja Keskerakonna naistekogu.

Teine, Eesti Vabariigi Naisseltsi väide, mida kordasid ka Sotsiaalministeeriumi ametnikud, kus alandlikult nõustuti patriarhaadi juba olemasoleva seisukohaga, et harta punktidega mida pole võimalik täita, pole mõtet ühineda, näitab naiste allaheitlikust meeskeskses ühiskonnas. Kes ütleb, et pole võimalik täita? Kas on üldse proovitud? Ja kelle huvides on neid sätteid mitte täita? Ja kuidas siis muinsuskaitse ja looduskaitse lepinguid ratifitseerida sai? Patriarhaat ei saaks ju püsida kui naised ise seda mingil määral ei toetaks. Kuidas ja miks naised on aastasadade jooksul toetanud patriarhaadi olemasolu on ajaloolane Gerda Lerner oma monumentaalses, mõjuvõimsas kaheköitelises uurimuses "Creation of Patriarchy" ja "Creation of Feminist Consciousness" näidanud. ENUTi raamatukogus on need olemas aga soovitan mõlemaid eesti keeles avaldada – ja seekord mitte kärbitult. Lerner raamatud on juba ilmunud paljudes keeltes. Naised on aastasadade jooksul õpetatud ja kasvatatud patriarhaadile meelepärasteks ja sõnakuulekateks. On ilmunud traktaate juba keskajast peale kuidas naised peaksid käituma ja nn. "naiselikud olema", et patriarhaadile mitte meeoleharmi tekitada. Sinna kuuluvad omadused nagu leebus, järelandlikkus, leplikkus mida nägime nende naiste puhul kes sätete väljajätmisega nõustusid.. Võime seda ka nimetada allaheitlikkuseks. Meestele niisugused stereotüüpsed omadused ei sobi.

Oli veel teisigi vabandusi, miks sätteid ratifitseerida ei saanud, nagu Sotsiaalministeeriumi sotsiaalkaitse osakonna juhataja asetäitja Merle Malveti seisukoht, et Eestis on veel määratlemata nendes punktides esinevate mõistete sisu, puuduvad seadused nende täitmiseks ja raha. Kas ministeeriumite osakonnad teineteisega üldse ei suhtle? Milleks on siis olemas sama ministeeriumi võrdõiguslikkuse büroo? Ja lõppude lõpuks on ENUTi raamatukogus nendes küsimustes materjalid olemas, miks ei tellinud Sotsiaalministeerium ENUTilt uurimuste tulemusi ja mõistete tähendusi? See on kuidas mujal läänemaailmas tehakse. Haridus- ja Sotsiaalministeeriumid töötavad koos naisteabe keskustega, kes tellimustena varuvad riigile informatsiooni. Kunagi peaks ju ka eesti riik hakkama organisatsioonide nagu ENUT toetama ja nende kaudu informatsiooni tellima. Informatsiooni võiksid läbi töötada magistrandid ja doktorandid ministeeriumite tellimisel. See on üks minu soovistest, rohkem koostööd ja informatsioonivahetust sotsiaalministeeriumi, haridusministeeriumi ja ENUTi vahel, mis on Eesti ainuke naisteabekeskus. Pärast kümnet aastat kestnud iseseisvust pole enam pädev vabandus, et meie ei tea ja "naised pole endale probleemi teadvustanud" (Sotsiaalministeeriumi nõunik Heljo Pikhof).

Midagi ei juhtu, kui naised ei hakka protesteerima ja seisma oma õiguste eest. Ameerikas võitlesid nn. "teise laine feministid" 60.ndate aastate lõpus ja 70.ndate alguses välja legaalsed muudatused ja õigused naistele mida hiljem Euroopa Liidus tihti kasutati mudelitena lepingute koostamisel. Ka eesti naised peavad heitma kõrvale alandlikkuse ja nõudma võrdõiguslikkust. Ei ole tõsi, et peame enne oma seadused harta

mitteratifitseeritud sätetega kooskõlastama. Seda ei juhtu kunagi. Kui ei ole seadust ratifitseeritud pole kellelegi huvi ennast muuta. Seaduse ratifitseerimisega saab kiirendada ühiskonna muutumist ja seadusandlust. Seda on ka silmas peetud muinsuskaitse ja keskkonnakaitse lepingute ratifitseerimisel. Enne tuleb harta täielikult vastu võtta ja siis analüüsida millal ja kuidas seda täpselt täita saab. Eesti Vabariigi põhiseaduses (peatükk 123) on öeldud, et "kui eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid." Nii saab alati harta sätteid kasutada rahvusvaheliste seadustena, mis on Eesti omadest ülimad ja nende põhjal luua tavaid. Iivi Masso kirjutas artiklis "Eesti ei pea naisi meestega võrdseks" (Eesti Päevaleht 14.1.2000) et Eesti valitsuse ettepanek tõestab "teadliku-tahtliku naiste võrdõiguslikkuse mitte tunnustamist" kus keeldutakse "ratifitseerimast väärrika kohtlemise nõuet, mis tähendab seksuaalse ahistamise keelamist töökohal." Eesti valitsus peab oma seisukohta muutma, et saada teiste Euroopa kultuurriikide vääriliseks ja lõpetama naiste solvamine ning alahindamine.

Eesti naised peavad hakkama oma õiguste eest seisma nagu seda on teinud Põhjamaade naised ja mitte Okasroosikese moodi ootama printsi, kes neid üles ärataks ja igavesti nende eest hoolitseks. Keegi teine ei tee meie eest meile sobivaid otsuseid, neid peame ise tegema. Teen ettepaneku koostada valitsusele ja Riigikogule meie konverentsi osavõtjate nimel pöördumine, mis nõuab Sotsiaalharta uuesti läbi vaatamist ning täielikku ratifitseerimist.

Eesti ühinemine sotsiaalharta ja sellest tulenevad ülesanded

Siiri Oviir, Riigikogu liige

ÜRO Arenguprogrammide kuuendas aastaülevaates keskendutakse esmakordselt tõsisemalt naissoo teemadele ning sellest selgub karm tõde: mitte ükski maailma riik ega rahvas ei kohtle oma naisi sama hästi kui mehi. Samas pole kahtlust, et just sellel sajandil on saavutatud sugupoolte võrdsuse osas edasimineku paljudel aladel - eeskätt hariduses, tervishoius, aga ka poliitikas. Nii nagu pole vähematki kahtlust, et õiguse kaasa rääkida ühiskonnaelu korralduses ning seda juhtida, on naised ise välja võidelnud - oma tarkuse, alalhoidlikuma meele ning sihikindlusega. Ja ometi on naiste osakaal poliitikas väga väike: kogu maailmas on naiste käes vaid 5 protsenti ministriportfellidest, kümnendik parlamendikohtadest ja mis eriti masendav - naised saavad vähem kui kolmandiku kõigist sissetulekutest.

Kuidas arenevad asjad Eestis? Ebavõrdsus meeste ja naiste vahel aina süveneb. Ometi pole Eesti naine teinud meestest vähem investeeringuid haridusse. Pigem vastupidi. Eesti naise haridustase võrreldes meestega on hoopiski kõrgem ning võiks eeldada, et eesti naine elab täisväärtuslikku elu. Paraku näitavad sotsioloogilised küsitlused, et naiste rahul- olematus pidevalt suureneb seoses eneseületamisega ja ülekoormusega tööl ning ebavõrdse tööjaotusega kodus. Urbaniseerumisprotsess on vähendanud meeste osakaalu kodustes majapidamistöodes.

Teisalt näitab statistika, et Eestist on kujunenud rongaisade paradiis. Üksi lapsi kasvatavaid emasid on kõikidest peredest ligemale pool. Pole saladus, et lapsi üksi kasvatavale emale on paljudes Euroopa riikides tagatud inimväärised sotsiaaltagatised,

rääkimata sellest, et riiklikult on seadustatud isadele märksa suuremad materiaalsed ja moraalsed kohustused. Nii ongi alal- hoiuinstinkt ja kohustus vastutada, naise sättinud olukorda, kus õrnem sugu peab olema ülimalt leplik, hoidma kinni mis tahes töökohast ja nõustuma saama madalamat palka.

Eesti Statistikaameti andmetel polnud aastast 1994 kuni 1998 ühtegi kutseala, kus naised oleksid meestest rohkem teeninud. Aastal 1998 on andmed järgmised: meestel seadusandjate ja tippametnike, juhtivtöötajate keskmine tunni- palk 42 krooni 75 senti, naistel 31 krooni ja 43 senti. Tippspetsialistidel meestel 35,50 naistel 28,53. Tehnikutel ja keskastme spetsialistidel, kuhu kuuluvad keskastmesse ka kõik need, keda ma nimetasin, ka õpetajad kuuluvad siia tegelikult: 30,06 meestel ja 21 naistel.

Nõustugem, et kõik ülalöeldu ning esitatud probleemid mõjutavad otseselt või kaudselt Eesti ühinemist Euroopa Liiduga. Euroopa Liidus on keskseks arutlusteemaks küsimus, kuidas tagada võrdsed võimalused kõikidele inimgruppidele kõikides eluvaldkondades, sest Euroopa Liit kavatses tõsisemalt kui kunagi varem saada inimeste - meeste ja naiste -liiduks, mitte ainult varakuse ja turumajanduse Euroopaks. Sama ideed toetab ka Amsterdamis kokkulepe, mis kiideti heaks juunis 1997 ja millele kirjutasid alla kõik de Euroopa Liidu liikmesriikide valitsuste juhid sama aasta oktoobris.

Mida siis ette võtta? Esmalt tuleks meil teadvustada, et naiste ja meeste õiguste ja kohustuste jaotuse muutumine, tasustatud ja tasustamata töö võrdsem jaotumine nii tööl kui ka kodus, oleneb palju sellest, millise arengutee valib Eesti. Kui Eesti pürib kodanikuühiskonna poole, siis see eeldab aktiivset kodanikku, kes on teadvustanud oma võimalused, kohustused ja õigused kõikides eluvaldkondades, kes tunnetab oma kohustust aktiivselt osaleda ühiskonnaelu tähtsamate otsuste tegemisel ning kes seda ka teeb, olgu ta mees või naine. Eesti jaoks tähendab see kõikide Euroopa õigusruumis kehtivate õigusaktide tunnustamist, sh. Euroopa Sotsiaalharta tunnustamist.

Julgen väita, et kui Eesti Naisliit ei oleks ajakirjanduses vallandanud debatti sotsiaalharta ratifitseerimise üle ning meid poleks toetanud mitmed teisedki Eesti naisorganisatsioonid selles ettevõtmises, siis oleks maskuliinne Riigikogu rahumeeles jätnud ratifitseerimata Euroopa sotsiaalharta ühe olulisema sätte, mille kohaselt naistele ja meestele tuleb maksta võrdse töö eest võrdset palka.

Võrdõiguslikkuse tagamine Eesti ühiskonnas tähendab eeskätt demokraatia edasist arendamist, mis tähendab ka seda, et naised osaleksid veelgi enam poliitikas ning majandusotsuste tegemisel. Seepärast pean üheks kiireiseloormisemaks ülesandeks soolise võrdõiguslikkuse riikliku poliitika, strateegia ning konkreetsete tegevusprogrammide väljatöötamist, mille eesmärgiks peaks olema Eestile omase kivistunud soorolli mudeli ja mentaliteedi minetamist tagamiseks meie naistele tegelik võrdsus meestega.

Meeste ja naiste palkade erinevused

Petra Lantz de Bernardis, ÜRO Arenguprogrammi koordinaator Eestis

Eestis on tehtud suhteliselt vähe uuringuid, mis puudutavad võrdse töö eest võrdse palga saamist, seetõttu tuleb vaadata seda teemat teiste maade kogemusest lähtudes ning võrrelda Euroopa liidu keskmiste näitajatega.

Eelpool kõneleti Euroopa Nõukogu sotsiaalhartast ja sellest, et möödunud aastal ratifitseeris Riigikogu harta, jättes välja punkti, mis puudutas võrdväärse palga saamist võrdväärse töö eest meeste ja naiste vahel. Põhjenduseks toodi väide, et kuigi seda tahetakse teha, siis kahjuks ei ole praegu Eesti riigil võimalusi. Siinkohal oleks paslik tuletada meelde, et Eestis kehtivad mitmed seadused, mis kajastavad võrdse töö eest võrdse tasu saamist nagu mitmed rahvusvahelised deklaratsioonid ja konventsioonid, kaasa- arvatud ILO konventsioon, Rahvusvaheline Inimõiguste Deklaratsioon ja konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. Möödunud nädalal ilmus ajalehes Postimees Heljo Pikhofi poolt kirjutatud artikkel, kus tõdetakse, et tegelikult on võrdse väärtusega töö eest võrdse tasu saamise põhimõtted sätestatud ka põhiseaduses.

Marju Lauristin on teinud tähelepaneku oma sissejuhatavas artiklis UNDP poolt väljaantud raamatus "Teel tasakaalustatud ühiskonda: "Meie ühiskonnas on veel palju märke traditsionaalse patriarhaalse ühiskonna seisukohtadest naiste ja meeste rollide suhtes". Olen kuulnud öeldavat: "Meil ei ole probleeme soolise võrdõiguslikkusega Eestis, meil pole isegi eesti keeles eraldi sõnu "tema" (mehe ja naise) kohta. Kuigi ma mõistan okupatsiooni perioodil kasutatud sõna " võrdsus " väga valesi, oleks kahju, kui see jääkski põhjuseks vältida kaasaegse Euroopa soovaatenurga omaksvõtmist.

Erinevad uurimused on näidanud, et keskmine palk naistel moodustab 63-65% meeste palgast. See number on samasugune mitmete Euroopa riikide numbritega 1970ndatel aastatel. Praeguseks on suundumus enamuses Euroopa maades selline, kus üritatakse meeste ja naiste palga vahet vähendada. Selline suundumus ei ole olnud tavaline areng, vaid on hästi määratletud tegutsemistarkuse tulemus. Siia alla kuuluvad ka kvootide sisseviimine otsustavatel ametikohtadel, traditsiooniliste soorollide lõhkumine kutsealadel ja haridustee valikul, pererollide muutmine, kus mehed võtavad rohkem osa laste kasvatamisest.

Uurimused näitavad ka seda, et palkade erinevus meeste ja naiste vahel on viimastel aastatel veelgi suurenenud. Rein Võõrman kirjutab juba eelpool mainitud ÜRO poolt väljaantud publikatsioonis, et kui aastal 1992 oli naiste töötasu 80 % meeste omast (so sama, mis praegu Euroopa Liidu maades), siis see suhe on alanenud 72 %-ni 1997.aastal. Anu Narusk ja Leeni Hansson tõid oma publikatsioonis "Argielu Eestis" välja sama suundumuse, kus on täheldatud, et naiste palk suhtes meeste palgaga on langenud 1993 aastal 77 %-lt 65 %-le aastal 1998. Viimane uuring, mis on avaldatud Soome Tööministeeriumi poolt näitab, et Eestis on keskmine palgavahe suurem kui Lätis ja Leedus, eriti veel uuemates ettevõtetes.

Kuivõrd selline info on oluline, sest näitab ära naiste majanduslikud võimalused, siis samas annab see väga vähest informatsiooni olukorra kohta, mis puudutab võrdse töö eest võrdse tasu saamist. Euroopa Liidu liikmesriigid, eriti Põhjamaad, omavad kauaaegset kogemust meeste ja naiste palkade vahe uurimise küsimustes. Ametite soolane segregatsioon, hariduslikud erinevused, naiste puudumine töölt seoses lapsepuhkusega ning lühemad töötunnid on kõik võetud arvesse kui olulised faktorid

naiste madalamate palkade suhtes. Seoses sotsioloogilise uurimusega "Põlvkondade elud" saavad naised vähem palka isegi siis, kui neil on sama haridustase või kvalifikatsioon kui meestel. Üks oluline seletus on Rein Vöörmanni meelest naiste ebavõrdne kohtlemine, nagu see on välja toodud ametite soolases segregatsioonis. Vöörman tõstab esile horisontaalse ja vertikaalse segregatsiooni. Naised töötavad tavaliselt traditsioonilistel mitteprestiižssetel ametikohtadel, kus ka palgad on väiksemad (nn horisontaalne segregatsioon). Näitena võiks tuua õpetaja ametit. Lisaks hoiavad mehed kindlatel ametikohtadel oma võimupositsiooni ning sellega kaasnevat kõrgemat palka.

Kokkuvõtteks tahaksin öelda, et Eestis nagu ka teistes Euroopa riikides (õigemini kogu maailmas), on meeste ja naiste palkadel suur vahe. Kuna Eesti ei ole kahtlemata tundud oma ideede puuduse tõttu, siis olen kindel, et seoses vajaliku poliitilise kohustusega nagu oli Tiigrihüpe, võiks riik kiirendada Euroopa Liitu saamist seoses arenenud võrdõiguslikkusega riigis ning kitsendades meeste- ja naistevahelist palkade erinevust. Me ei tohi unustada, et majanduslik iseseisvus selles mitmes tähenduses on aluseks võrdõiguslikkusele meeste ja naiste vahel.

Võrdõiguslikkus ja tõenduskoormus

Gunilla Edelstam, Söderströms högskola professor

Paljudes Euroopa riikides on võrdõiguslikkust puudutavad seadused. Selliseid seadusi võime leida kas põhiseaduses, tööalastes või spetsiaalsetes võrdõiguslikkust puudutavates seadustes. Euroopa Liitu kuuluvates riikides on võrdõiguslikkust puudutavad seadused omavahel seotud. Euroopa Nõukogu lepingud ja direktiivid on kokku leppinud võrdse tasu saamise eest võrdse väärtusega tööle. Võrdne pääs tööle, kutsealane treening, edutamine ja töötingimused on garanteeritud.

Soolise võrdõiguslikkuse soodustamine on väga oluline osa Euroopa Liidu sotsiaalpoliitikas. Seda tutvustati juba Euroopa Liidu lepingu alustes, 1953 Rooma Leping (Treaty of Rome), mis pidi teenima ka majanduslikku eesmärki. Hiljem sai sellest Euroopa Liidu Kohtu fundamentaalne õigus, mis teenib nii sotsiaalset kui majanduslikku funktsiooni.

Euroopa Liidu riikide rahvuslikud kohtud on kohustatud kasutama neid Euroopa Liidu võrdõiguslikkust puudutavaid seadusi juhtudel, mis käsitlevad soolist diskrimineerimist. Kui diskrimineerimist puudutav juhtum on viidud käsitlemiseks kohtusse ja pretensioon on esitatud naise poolt, siis on tal väga raske tõestada, et teda on diskrimineeritud. Eriti on seda täheldatud juhtumitel, kus on tegemist ebavõrdse kohtlemisega tööol. Tööandjal on alati lihtne vastata, et ta on olukorrast valesi aru saanud. Sellistel puhkudel on tegelikkuses seadusel väga vähe mõju.

Raskused töötajal tõestada, et diskrimineerimine on toimunud ja Euroopa Liidu kindel püüdlus viia sugudevaheline võrdõiguslikkus läbi, on juhtinud Euroopa Liidu seadust, millel on direktiivi sundus. Vastavalt direktiivile (97/80) "peaks see olema vastajale (tööandjale) tõestamiseks, et pole olnud seaduse rikkumist võrdse kohtlemise printsiipide alusel".

Naine, keda on valesti koheldud peab esitama kohtule fakte, kus võidakse eeldada, et diskrimineerimine on toimunud, kuid tõenduskoormuse taga on ometigi tööandja. Ta peab näitama, et pole lõhkunud võrdse kohtlemise printsiipi. Juhul, kui ta seda ei suuda, peab ta maksma tekitatud kahju eest töötajale. See direktiiv võetakse kasutusele alates 1.jaanuarist aastal 2001 kõigis Euroopa Liidu maades.

Vanemapuhkus – strateegia võrdsete võimaluste saavutamiseks nii naiste kui meeste jaoks.

Peter Andersen Hove, Taani Võrdse Staatuse Nõukogu

Traditsiooniliselt on võitlus naiste ja meeste võrdsete võimaluste eest olnud naiste võitlus meeste vastu. Taolise mõtlemise kohaselt oleks loogiline öelda, et kui naised tahavad olla meestega võrdsed, peavad nad meestelt midagi “ära võtma”. Taani (ja teiste maade) traditsiooniliste feministide seas on see endiselt normaalne mõtteviis.

Mulle selline mõtlemine ei meeldi. Võrdsete võimaluste poole püüdlemine ei ole võitjate või kaotajate mäng, see on nn *win-win* (võit-võit) mäng. Kui püüdlus ei õnnestu, on see kaotatud mäng nii naistele kui meestele. Kuidas aga võib vanemapuhkus olla strateegiaks võrdsete võimaluste saavutamisel?

Viimased 50 aastat on mehed traditsiooniliselt töötanud väljaspool kodu, samas kui naised on töötanud kodus. Selline elustiil on teinud mehed tööturul, naised aga kodutöodes domineerivateks. Meestele annab see eelised tööturul, naistele aga kodus. Reaalsuses on tõesem öelda, et see tekitab naistele probleeme tööturul ja meestele kodus.

Taanis töötab täiskohaga peaaegu sama palju naisi kui mehi. Sellegipoolest hoolitsevad laste eest ja teevad kodutöid põhiliselt naised. Selle tulemusena saavad mehed paremaid töökohti ja palkasid kui naised, kuna naised ei ole võimelised töötama sama palju kui mehed. Mehed ja naised võistlevad tööturul ebavõrdsetel tingimustel.

Teiselt poolt võistlevad mehed naistega ebavõrdsetel tingimustel kodus. Meestel ei ole samu võimalusi laste eest hoolitseda kui naistel. Osaliselt on see tingitud erinevatest ootustest meeste ja naiste suhtes, osaliselt aga selle pärast, et kodune võim on naiste käes.

Minu nägemus on muuta need mudelid ning anda naistele ja meestele samad võimalused nii tööturul kui kodus. Vahendiks olekski vanemapuhkus. Kui mehed hakkavad kasutama vanemapuhkust, saavad nad sama “halvaks” tööjõuks kui seda on aastaid olnud naised. Naised oleksid võimelised keskenduma sama palju tööelule kui mehed, ja mehed annaksid oma osa laste eest hoolitsemises ja kodutöodes.

Olen väga teadlik sellest, et need asjad ei juhtu ühe päevaga. Samuti olen teadlik, et see tähendab vajadust mõelda ümber oma ootused meeste ja naiste suhtes. Vanemapuhkus ei tähenda seda, et me võiks unustada teised võimalused ja töö, mis on tehtud võrdsete võimaluste saavutamiseks, kuid ma olen kindel, et mehed on väga mitmel viisil võtmeks ühiskonda, kus inimestel on samad võimalused olenemata nende soost.

Me ei ole saavutanud seda visiooni Taanis, kui aus olla, siis oleme sellest veel väga kaugel, aga meil on eesmärk silme ees ja me oleme alustanud tegevust selle eesmärgi suunas.

Naiste võimalused tööturul

Reet Laja, ENUTi juhatuse- ja asutajaliige

Tööhõivepoliitika ja võrdsete võimaluste edendamine Euroopa Liidus. EL poliitika üheks tähtsamaks aspektiks sai tööhõive alles 1992.a. Euroopa Liidu lepingu alla-kirjutamisega. Põhjuse selleks andis Euroopa siseturu loomise idee, mille oluliseks täienduseks peeti nn Euroopa sotsiaalse ruumi loomist. Teiseks põhjuseks tööproblemaatika tähtsustamiseks EL-s on üha kasvav liikmesriikide keskmise töötuse määr, mis ulatus 1995.a. juba üle 12% tööealisest elanikkonnast (Symes 1995).

EL tööturupoliitikat puudutavatest dokumentidest on olulised ka 1997.a. Amsterdami leping ja Amsterdami lepinguga EMÜ asutamislepingusse sissetoodud tööhõive peatükk. EL liikmesriikide tippjuhtide kohtumisel 1997.a. novembris Luksemburgis kiideti heaks tööhõivepoliitika suunad, mis on aluseks liikmesriikide tööturupoliitika kavandamisel lähiaastatel. Põhisuunad on järgmised:

*Tööga hõivatuse suurendamine hõlmab endas aktiivset ja ennetavat tööturupoliitikat, mis aitaks vältida töötust ja pikaajalist töötä olekut;

*Ettevõtluse arendamine hõlmab endas uut ettevõtluspoliitikat, mis võimaldaks ettevõtetal, kes pakuvad uusi töökohti, lihtsamalt alustada ettevõtlust, eriti mis puudutab teenindus- sektorit, ja kasutusele võtta infoühiskonna võimalusi;

*Ettevõtete ja töötajate uuendustega kohanemise toetamine – see on uus tööelupoliitika, mis on põhiliselt suunatud sotsiaalpartneritele, otsimaks uusi partnereid kaasajastamiseks organisatsioonide ja investeerimaks inimkapitali;

*Võrdseid võimalusi tagava poliitika tugevdamine sisaldab erisätteid, mis toetavad naiste, pikaajaliste töötute ja puuetega inimeste töösse kaasamist.

Töö ümberkorraldamine ja tööaja lühendamine võib töö üldise ümberjaotamise kontekstis esile kutsuda kahesuguseid tagajärgi. Ühest küljest võib tööaja vähendamine ja sellega kaasnev reaaltulu vähenemine sundida üha enam naisi perekonna sissetuleku säilitamiseks tööd otsima. Teisalt tõrjutakse rasketel aegadel tööturult kõrvale pigem naised kui mehed või sunnitakse naisi vastu võtma erilisi töötingimusi, nagu näiteks kindlaksmääratud kestusega ajutine töö. Võrdsete võimaluste tagamise aspektist on keskendunud kolmele põhivaldkonnale, milleks on tööturu sooline desegregatsioon ja naiste töö väärtustamine, töö- ja pereelu ühitamine ning naiste osalemine otsustamisprotsessides. Sooline võrdõiguslikkus pole ainult kohustus, vaid ka eeldus Euroopa majanduslikule õitsengule (kongress "Võrdõiguslikkus on tulevik", Brüsselis 1998.a. septembris).

Võrdsete võimaluste tagamine tööturul meestele ja naistele Eestis. Riigi arengukavas on tööhõive ja koolituse arendamise eesmärkidena välja toodud ka tööturul võrdsete

võimaluste tagamine meestele ja naistele. Võrdsete võimaluste tagamiseks tööturul rakendatakse järgmiseid meetmeid:

Tööturu osapoolte teavitamine naiste ja meeste tööturul võrdse kohtlemisega seotud probleemidest. Meediakanalite, seminaride ja koolitusürituste vahendusel avalikkuse teavitamine naiste ja meeste ebavõrdsest olukorrast tööturul, sellega kaasnevatest probleemidest ning nende lahendamise või leevendamise võimalustest.

Riikliku statistika sh. administratiivse statistika indikaatorite, andmekogumise metodoloogia, analüüsi ja esitusviiside täiustamine. Uuringute korraldamine naiste ja meeste olukorrast tööturul.

Naistele ja meestele võrdsete võimaluste tagamine tööhõives. Töötatakse välja võrdõiguslikkuse seadus ja rakendus- ning järelvalvemehhanismid. Olemasolev seadusandlus viiakse kooskõlla rahvusvaheliselt tunnustatud soolise võrdõiguslikkuse printsiipide ja eesmärkidega.

Naiste juurdepääsu parandamine tööhõivele. Töötatakse välja spetsiaalne koolitusprogramm lapse, vanuri või puudega isiku hooldamise tõttu töölt eemal olnud isikutele ja meetmed nende tööturule integreerimiseks. Töölase nõustamise käigus innustatakse naisi asuma tööle mitte- traditsioonilistele töökohtadele.

Naiste ettevõtlusalase tegevuse arendamine. Tööhõivetalituste ja ettevõtluskeskuste vahendusel võimaldatakse juurdepääs naiste ettevõtlusalasele äriinfole, koolitusele, ettevõtlust toetavatele tugiteenustele ja teabele.

Pere- ja töökohustuste ühitamine. Arendatakse edasi sotsiaalteenuste süsteemi eesmärgiga tagada paindlike lastehoiu- ning vanurite ja puuetega inimeste koduhooldamise teenuste kättesaadavus. Nimetatud teenuste pakkumine on üheks võimaluseks väikeettevõtluse arendamisel. Propageeritakse lapsehoolduspuhkuse ja kodutööde tasakaalustatumat jagamist

Tulemuste mõõtmisel kasutatavad indikaatorid. Meeste ja naiste tööhõive määr, töötuse määr, hõivatus erinevates majandussektorites, osalemine koolituses, naiste osakaal juhtivatel töökohtadel, lapsehoolduspuhkust kasutavate isade arv.

Kuidas mõõta meetmete tulemuslikkust. Tööturul võrdsete võimaluste tagamise tulemuste hindamine on ka EL maades siiani pigem mehaaniline protsess olnud. Andmeid on võrreldud reaalselt sisusse ja põhjustesse tungimata. Sihttaseme olemus seisneb efektiivsuse parandamises meetodite ja tulemuste võrdlemise abil erinevate riikide vahel. Sotsiaalmajanduslikus poliitikas, eriti aga soolise võrdõiguslikkuse vallas, pole see nii lihtsalt kohaldatav, sest tulemuslikkust võivad mõjutada nii rahvuslikud iseärasused kui ka rahvusvahelised suundumused. Riiklikes struktuurides, institutsionaalses keskkonnas ja ühiskondlikes eelistustes esinevate erinevuste tõttu on raske kasutada teiste riikide kogemusi ja praktikat, samuti üle võtta meetodeid. Erinevates riikides on erinevad prioriteedid ja probleemiasetused, kuna ka kontekst ei ole võrreldav ja seetõttu tuleks sihttasel võrdsete võimaluste vallas kohaldades eelnevalt alati hoolikalt järele mõelda. Tulemuslikkust aga hinnata tuleb ja see on üks

meie töösuundadest, kus ka naisorganisatsioonid saavad hindamise osas oma panuse anda.

Pereelu ja vanemate õigused pärast lahutust: olukord Eestis.

Ingegerd Municio-Larsson, Söderstöorns högskola

Kuidas suhtutakse pereellu ja lapsevanemate rolli pärast lahutust? Mida räägivad lahutatud naised ja mehed oma abielust ning kuidas nad muudavad oma suhet pärast lahutust? Kas mehed, olles isad, määratlevad oma vanema kohustusi samamoodi kui naised, olles emad, kui perekond on lagunenu? Ja, kas Eesti erineb võrreldes teiste riikidega?

Uurimused, mis on Eesti kohta tehtud Leeni Hanssoni ja Uno Saare poolt, tõdevad, et Eestis olevatele lapsevanematele on midagi ainuomast, mis puudutab nende pereelu ja enda jaoks konstrueeritud lapsevanema rolli pärast lahutust. Samuti leiame sarnasusi, kui võrdleme Eestit Inglismaa, Hispaania ja Rootsi. Neis kõigis maades on läbivaks mõtteks õnnelik perekond. Üks meessoost intervjueritav on öelnud, et enne lahutust nad pidevalt mängisid õnnelikkude peret, kuid tegelik elu oli hoopis teistsugune.

Üheks suurimaks probleemiks peetakse elamistingimusi. Selline probleem tekitab sõltuvussuhteid oma lähimate sugulastega. Sellest tulenevalt tundis alati üks osapool (kas siis naine või mees) end võlgnikuna ja mitteturvaliselt oma kaaslaste lähisugulaste ees. Teiseks suureks pere- probleemiks on ebastabiilne olukord tööturul. Paljud otsivad tööd ning üldjuhul ollakse nõus igasuguste tingimustega. Hetkeolukord ühiskonnas tingib, et pere sissetulekut peetakse primaarseks ning lastega tegelemist sekundaarseks prioriteediks.

Majanduslik ebakindlus on Eestile omane. Sarnast olukorda pole olnud teistes maades. Rootsi pakub väga stabiilseid võimalusi, arvestades nii abirahasid kui tööd, Inglismaa ja Hispaania asuvad kuskil vahepeal. Erinevad abirahad, mida pakutakse madala sissetulekuga peredele, on kindlaks sissetulekuks, kuid on samuti madalad. Hispaanias antakse väga vähe riiklikku toetust, kuid see-eest pakub tööturg erinevaid võimalusi.

Intervjuudes on küsitud ka spetsiifilisi küsimusi, mis puudutavad otsust abi või lisatoetuste saamist kas siis riigilt või omavalitsustelt. Ka siin on Eesti erandiks. Intervjueritavatest ei oodanud enamjaolt keegi riigilt mingisugust abi. Samuti ei pöördunud lahutusega kaasnevate probleemide lahendamisel abi saamiseks mittetulundus- ühingute poole. Mis kõige huvitavam, inimesed isegi ei lootnud abi saada.

Eestis võib täheldada minimaalset kohtu kaasamist lahutustega seonduvates protsessides. Intervjueritavad naised ja mehed peavad kohtu kaasamist lahutusprotsessidesse Eestis erandiks. Hispaanias ja Inglismaal on see aga täiesti normaalne nähtus ja advokaadid on regulaarselt seotud selliste protsessidega. Inglismaal on avalduste vastuvõtmiseks loodud spetsiaalsed agentuurid (sarnased Rootsis olevate agentuuridega), mis reglementeerivad abirahade pakkumise ühevanemaga peredele, kellest paljud langevad madala sissetulekuga perede kategooriasse.

Eestis ja Hispaanias on puudus riigi toetusest. Hispaanias antakse pidevalt sellelaadset abi lahutatud emade ja isade assotsiatsioonide poolt. Eestis ei protestita riigipoolse abi vähesuse üle. Pigem väidavad intervjuueeritavad, et iga pere kohustus on toetada oma lapsi. Kokkuvõtlikult võib öelda, et palju on probleeme korteriküsimustega ning laste järelvaatamisega pärast kooli. Sellised vajadused jätavad mulje, et lapsed moodustavad rohkem probleeme kui toovad rõõmu. Pärast lahutust jäävad need küsimused üldjuhul lahendada emale, tema vanematele ja lähisugulastele.

Eestis näevad naised oma lahutatud meest kui endist laste isa. Naised ei võta kasutusele abinõusid, mis paneksid nende endist meest regulaarselt alimente maksma. Samuti ei soovi naised, et nende lapsed oleksid lähedastes kontaktides oma isaga. Tundub, et see on aktsepteeritud mõlema vanema poolt. Neid lahutatud vanemaid, kes peavad võimuvõitlust laste kasvatamise õiguse pärast, peetakse eranditeks. Palju märkusi tehakse ka selle kohta, et ei taheta segada lapsi loomast uut sõprust nende ema uue elukaaslase vahel. Üks eks-isa kirjeldab situatsiooni järgmiselt: “Mu eksabikaasa ja tema uus partner on minu poja uus perekond. Mina ja minu uus partner oleme minu uue naise poja perekond. Kui ma tahan oma poega näha, ei pruugi ta aktsepteerida oma kasuisa uue isana.” Selline suhtumine erineb väga palju teistes riikides olevatest suhtumistest, kus ideaaliks on jätkuv suhtlus laste ja lahutatud vanemate vahel, olgugi, et seda on vahel raske saavutada.

Naiste roll aitamaks kaasa integratsioonile Eesti ühiskonnas

Katrin Saks, rahvastikuminister

Vaadates Eesti ühiskonnas toimuvaid muutusi viimastel aastatel, võib kindlalt väita, et üks positiivseid nihkeid on toimunud inimeste hoiakutes keeleliste-kultuuriliste erinevuste suhtes. Võttes kasvõi meedias kajastatava, selgub, et üha enam räägitakse vajadusest tugevdada sidemeid erinevatest kogukondadest pärit inimeste vahel, et Eestimaa on koduks enam kui sajast rahvusest inimesele, kellel on suurem või väiksem vajadus, aga ka probleemid, kohanedes siinsete oludega. Ja üha enam räägitakse sellest protsessist positiivses toonis. Võtame kasvõi Integratsiooni Sihtasutuse meediakonkursi raames toimuva sotsiaalreklaamikampaania “Palju toredaid inimesi”, mis on vaieldamatult hästi välja kukkunud. Muide, isegi siis, kui reklaamid – nagu näiteks Kristit ja Nastjat tead? – teile isiklikult meeltemööda pole, annavad paljud vastukajad ja matkimised ning sõbralik tögamine tunnistust sellest, et kampaania pole kedagi külmaks jätnud. Eesmärk oligi panna inimesi nende asjade peale mõtlema. Keegi pole otseselt pahatahtlikult nende reklaamide sisu võtnud, pigem ikka on tegu olnud tegu positiivse ja sõbraliku lähenemisega. Selliste positiivsete hoiakute soodustamiseks on kõigil ühiskonna liikmetel oma roll.

14.märtsil käesoleval aastal kiitis Vabariigi Valitsus heaks riikliku programmi “Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007”, mis saab detailseks tegevuskavaks riigi-asutustele, kohalikele omavalitsustele ja kolmanda sektori organisatsioonidele. Esma-kordselt on Eestis välja töötatud sedavõrd laiaulatuslik ja samas üksikasjalik riiklik tegevuskava integratsiooni soodustamiseks ühiskonnas. Kuigi pearõhk selles on keelel kui kommunikatsioonivahendil, on selge ka see, et integratsiooni edukas toimumine sõltub ka õiguslik-poliitilistest ja sotsiaal-majanduslikest edusammudest. Seejuures on oluline siduda riikliku programmi tegevused teiste juba käivitatud sotsiaal-majanduslike

ja regionaalsete arengukavadega. Ehkki riiklik programm otseselt ei tegele seadusandlusega, näeb see siingi ette võimalikke arenguid.

Eestis on lisaks inimesi siduvatele ühisjoontele olemas ka keeleline ja kultuuriline mitmekesisus. Seetõttu kõneleme integratsiooni toimumisest Eesti ühiskonnas, kus stabiilsuse ja sidususe allikaks on kõigile ühiskonna liikmetele nii ühise kui ka erineva tunnustamine. Teisisõnu, integratsioon Eesti ühiskonnas tähendab ühelt poolt *ühiskonna ühtlustamist* – kõiki ühiskonna liikmeid ühendava tekitamist ja edendamist – ning teiselt poolt *etniliste erinevuste säilitamise võimaldamist* – võimaluste pakkumist etnilistele vähemustele säilitada oma kultuurilist ja etnilist eripära. Oluline on seejuures, et integratsioon on selgelt kahepoolne protsess – *ühiskonna ühtlustumisest võtavad võrdset osa nii eestlased kui mitte-eestlased*.

Riiklik programm, mis koostati eelmisel aastal, sündis tihedas koostöös avalikkusega. Pärast avalikule arutelule esitamist jaanuari alguses käesoleval aastal on leidnud riikliku programmi eelnõu elavat vastukaja. Lisaks ministeeriumidelt laekunud vastustele esitasid oma ettepanekud mitmed Riigikogu fraktsioonid, Presidendi Ümarlaud, mitmed maavalitsused ja kohalikud omavalitsused, spetsialistid TÜ-st, TPÜ-st, Eesti Keele Instituudist ja Jaan Tõnissoni Instituudist. Aktiivselt osalesid asjatundjate komisjoni töös ja avalikul arutelul rahvuskultuuriseltsid ja teised etniliste vähemuste esindajad. Ettepanekuid saime nii eraisikutelt kui kollektiividelt, lasteaedade direktorite ühendusest tudengiteni. Dokumendi lõplik variant sai seega tublisti kopsakam kui esialgne.

Milline on olnud ja peaks olema tulevikus naiste roll aitamaks kaasa integratsioonile Eesti ühiskonnas? Tuginedes senisele praktikale, on tegelikult ka vastus juba olemas. Vaadates seda, kuid võrd palju osalevad naised erinevate mittetulundusühingute ja sihtasutuste tegevuses, on naiste rolli raske üle hinnata. Naised on organiseerinud laste keelelaagreid, eesti taluelu vene lastele ja mitmeid erinevaid integratsiooni projekte. Selgemat kõnelevad arvud: Integratsiooni Sihtasutuse poolt 1998-1999.a. üldkonkursside raames rahastatud projekte on kokku 120, neist 70 projektijuhiks on olnud naised. Nende projektide hulgas on lisaks keelelaagritele ja pereõppele ka näiteks eesti ja venekeelsete naiste ühiste kontaktide loomisele suunatud projektid, sotsiaaltöö probleemsete vene- keelsete noortega, eri rahvustest lastele ühisürituste korraldamine. Siinjuures on ikka ja aina olnud meeldiv üllatus see tõsiasi, kuid võrd uusi ja huvitavaid ideid pakutakse tegelikult välja nendes projektides. On ju sõna "integratsioon" ise sageli kasutusel olevana siiski liiga abstraktne ning viib pigem inimesi eemale sellest temaatikast. Seetõttu on nende projektide ja tegevuste kaudu inimesteni jõudmine ja nende kaasatõmbamine erinevatesse koolitustesse ja üritustesse lähendanud erinevatesse kogukondadesse kuuluvaid inimesi rohkem kui pikad artiklid lehtedes ja riigiasutuste dokumendid. Selles osas tulebki ehk naiste roll kõige paremini välja, naised eelistavad konkreetset tegevust ja ei pelga ka käsi tööle külge panna. Ei tahaks küll meeste koostatud projekte alahinnata, kuid peab tunnistama, et sotsiaalsuunitlusega projektid kukuvad naistel lihtsalt paremini välja. Ju on küsimus teatud sotsiaalses närvis, mis meil tundlikum on. Võtame seda kui eelist ja kasutame stabiilse ning integreeruva Eesti hüvanguks. Veel üks naisi puudutav asi praegu on käimasolev Phare keeleõppe programm täiskasvanutele, kus edukad eksamisooritajad saavad pool õppemaksust tagasi. Esialgne kogemus näitab, et siingi on naised palju initsiatiivikamad. Eestis on väga suur ka naiste roll oma rahvuse identiteedi, keele ja kultuuri edasikandjana. Ma

pole küll teinud täpset statistikat, kuid kogemus ütleb, et paljud rahvuskultuuriseltside juhid ning selle kultuuri hoidmise töö tegijad on just naised. Kallid naised, teil on põhjust uhkust tunda oma rolli üle Eesti ühiskonna keerulises integratsiooni protsessis. Selle protsessi nii ühisosa kasvatavas rollis kui ka oma ja eripärast säilitavates püüdlustes.

Konverentsi kokkuvõtteks

Reet Laja, ENUT-i asutaja- ja juhatuse liige

Konverentsi "Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena" loeti osavõtjate poolt igati kordaläinuks. Positiivselt märgiti ära konverentsi pealkirja valik, sisukaks peeti ettekandeid ja töögruppide tööd. Oluliseks oli naistele süvateadmiste saamine EL-st ja Sotsiaalharta. Sotsiaal-majanduslik olukord Eestis sai naisorganisatsioonide jaoks läbipaistvamaks, naiste võrgustik aga koostööks uusi kogemusi. Osavõtjaid kutsuti üles koju tagasi minnes kindlasti kuulnud teistega jagama. Tähtsaks peeti ühise pöördumise ettevalmistamist valitsusele ja Riigikogule Sotsiaalharta küsimuses.

Loeti vajalikuks tugevdada avalikes huvides tegutsevaid naiste probleemidega tegelevaid keskusi ja luua juurde nõustamiskeskusi. Teadvustati vajadus saada pidevalt uut teavet nii EL kui ka palga, kvoodisüsteemide, kutsestandardite jne. kohta. Eesmärgiks on, et igal naisel, kõigil meil, oleks oma teadmine ja seisukohad nii võrdõiguslikkuse kui ka Euroopa Liidu küsimustes. Kõlasid ettepanekud selle kohta, et eesti naisliikumine peaks ühinema ühiseks ja tugevaks võrgustikuks. Koostööd peaksid alustama naiste ja meeste ümarlauad, siis oleks võrdõiguslikkuse valdkonna konverentsidel ka rohkem naiste ja meeste dialoogi. Tõsiselt tuleb tulevikus teha koostööd ajakirjanikega, et süveneks nendepoolne probleemide mõistmine. Naisorganisatsioonid ootavad uusi teabeküllaseid kokkusaamisi.

ENUT andis hea soojendusdressi

Liisa Pakosta, Tallinna abilinnapea

On uskumatu, kui palju annab ühele haprale inimhingle toetust teadmine, et teistel on ka sedaviisi. Olgu õhkkond ükskõik kui teaduslik või olgu paleused kuitahes kõrgel - naistele on poliitikasse tulemiseks vaja eelkõige julgustust ja kaaskannatajate kogemusi. Selles, et naispoliitikul on enda kehtestamisel vaja täiendavat nipipagasit, ei kahtle ilmselt keegi. ENUTi koolitused on mul aidanud olla üle lihtsatest asjadest - ja kindlasti on see üleolek aidanud olla edukam. Kordan siinkohal üle mõned praktilised õppetunnid:

* naisi rünnatakse alati ägedamalt, sest nad on lihtsam märklaud ja nad on vastastena sageli nõrgemad. Niisiis tuleb iga rünnaku puhul:

* kainelt analüüsida: kas ma TEGIN midagi valesti või sain mudalaviini kaela endast sõltumatutel põhjustel.

* mehed on küll väga kenad kolleegid, kuid oma otsuste läbisurumiseks kasutavad nad igal võimalusel ka kehakeelt (Norra parlamendiliikme Berit Ås'i ettekanne + video). Juba selle kehakeele äratundmine ning vaatlemine on pakkunud mulle mitmeid lõbusaid hetki, millised olukorrad vastasel korral oleks vast ahastusse ajanud.

*naisi portreeritakse ajakirjanduses ühekülg-selt ning analüüsitakse mõõdutundetult nende välimust (teadmine, et see ei juhtu ainult minuga, on alles jätnud mustmiljon närvi- rakku).

* naised on emotsionaalsed ja selles on nende tugevus. Eriti, kui emotsioonidele suudetakse liita veel mõõdetav tulemusjuhtimine ning selge poliitiline programm. Külmad arvud omandavad emotsionaalses kastmes inimliku maitse ja mõõtme.

* ära karda küsida abi ja tuge teistelt naistelt, olgu nad opositsioonis või koalitsioonis. Mitmed asjad on väga ühised, ja arvestades kogu poliitika meestekesksust, tuleb naistel kokku hoida. Olgu selleks sotsiaalprobleemid, ühistransport või lasteaedade mängukannid - poliitikat on selles kõiges liiga vähe ja karjuvaid vajadusi liiga palju, et saaks jätta kasutamata iga võimalikku partnerit.

* ära karda küsida ükskõik millist nõu või abi.

Naised püüavad vahel ise rassida, kartes näida rumalate või saamatutena. Tegelikult on see poliitika peamine tugev sisu: konsulteerimise, küsimise teiste arvamust, suhtlemise, arutlemise, arvestamise teiste arvamustega. Emotsionaalselt intelligentne poliitika, kas pole!

Tahan omalt poolt julgustada kõiki osalema naiskoolitusel - kasu sellest on suurem, kui kõrvaltvaatajana paistab. Ilma vastava ettevalmistuseta poleks mina ehk julgenudki poliitikasse astuda. Loodan, et julgeid naisi tuleb üha juurde!

[tagasi algusesse](#)

Muud sündmused

23.-24. märtsil korraldas ENUT konverentsi "Eesti naised Euroopa Liidu kodanikena".

13.aprillil toimus ENUTi Ümarlaud, kus AIDSi Tugikeskuse juhataja Jüri Kalikovi rääkis prostitutsioonist.

2.mail pidas ENUTis loengu Carol Kahn, seksuoloog ja Modesto Kalifornia Naiste Teabekeskuse rajaja. Loengu pealkirjaks oli "Seksuaalne kontakt igal ööl? Kes seda vajab?"

3.mai ENUTi Ümarlaua pidas Carol Kahn: "Kõik, mida sa tahad teada seksist, aga pole julgenud kunagi küsida".

5.mail toimus Soomes Helsingi Teaduste Majas (*Tieteiden talo*) seminar "Eesti ja Soome naised muutuste keerises". Korraldajateks olid Eesti Instituut Soomes ja ENUT.

9.mail pidasid ENUTis loengu Stockholmi Södertörns hugskola professor Gunilla Edelstam (“Tõenduskoormus vastavalt Euroopa Liidu normidele võrdõiguslikkuse küsimustest”) ja lektor Ingegerd Municio (“Üksikvanemate olukord Eestis”).

10. juunil toimus Põlva naisliidu konverents, kus ENUTi juhatuse liige Ilvi Cannon rääkis Eesti naisorganisatsioonidest.

20.-21. juunil leidis Tallinna Pedagoogika- ülikoolis aset seminar “Demokraatliku korra ja võrdsete õiguste algatus”. See oli esimene Eesti õpetajatele mõeldud seminaride seeriast, mille teemaks on sootundlikkus koolis.

Tulevikuplaanid

Sügisel jätkuvad seminarid teemal seminar “Demokraatliku korra ja võrdsete õiguste algatus”, mida toetavad ENUT ja Eesti Haridusministeerium ning finantseerib Norra Kuningriigi välisministeerium. Tegemist on aine- ja metoodikaseminariga, mille sihtgrupiks on õpetajad ja kooli administraatorid.

Arvatavasti novembris toimub meesuurimuse seminar, kuhu on oodatud uurijad, meeste kodanikualgatuse ja äriorganisatsioonide esindajad. Kahepäevasele seminarile oodatakse umbes 80 osavõtjat.

Korraldamisel on rahvusvahemuste seminar Jõhvis, mis peaks toimuma septembri lõpus või oktoobris. Seminari pealkirjaks on kavandatud kas “Võrdõiguslikkuse küsimused integratsioonipoliitikas” või “Soolise aspekti arvestamine integratsioonipoliitikas”. Käsitlemisele tulevad naiste osa integratsioonipoliitikas, sugupoole, kodakondsuse ja tööga seonduv probleemistik jm. Ühepäevase ettevõtmise toimumine sõltub finantseerijate leidmisest.

Loengutest on sügisel kavas Valve Kirsipuu ülevaade ÜRO naiste staatuse raportist ja Iisraeli Charge d'affaires Eestis Ronit Ben-Dor'i ülevaade Iisraeli naiste olukorrast.

Oktoobris näeb ilmavalgust esimene naisuurimuse ajakiri Eestis. Ajakirjas tutvustatakse naisuurimust ja feminismi, käsitlemist leiab feminism Ida-Euroopas, seksuaalvägivald naiste elulugudes, kunstnike Karin Luts'i ja Kaja Kärneri tegevus, töö ja perekonnaga seonduvate väärtuste ja hoiakute muutmine jm. Autorite hulka kuuluvad Suzanne Lie, Tiina Kirss, Toril Moi, Katrin Kivimaa, Maarika Tiggemann, Mirjam Hinrikus, Leena Kurvet-Käosaar, Lynda Lange, Anu Narusk, Eda Sepp, Leeni Hansson ja Virve-Ines Laidmäe. Ajakiri saab sisaldama ka raamatuarvustusi.